

FÍGGJARMÁLARÁÐIÐ

27. februar 2014

Konjunkturjavnað framleiðsla og konjunkturjavnað úrslit fyri almenna geiran tilsamans

Metingar av konjunkturjavnaðari framleiðslu og konjunkturjavnaðum úrsliti hjá tí almenna kunnu vera týðandi íkast, tá ið fíggjar- og búskaparpolitikkur verður lagdur til rættis. Í regluverkinum viðvíkjandi fíggjarpolitikkinum í ES er ásett, at limalond skulu brúka uppgerðir av konjunkturjavnaðum úrsliti hjá tí almenna, tá ið fíggjarpolitikkurin verður lagdur til rættis. Frágreiðingin niðanfyri er ein ávegis frágreiðing um konjunkturjavnaða framleiðslu og úrslit fyri almenna geiran í Føroyum. Átlanin er at menna meira nágreiniligar uppgerðarhættir, so hvørt sum vitanin og hagtølini innan økið mennast næstu árin.

Innihald

Høvuðsniðurstøður í frágreiðingini	1
Inngangur	2
Fyrivarni í sambandi við uppgerðirnar	2
Útrokningarháttur og mannagongd	3
Konjunkturfrávik og konjunkturjavnað úrslit	4
Niðurstøður og úrslit.....	7
Orðalýsingar.....	10
Bókmentir.....	13

Høvuðsniðurstøður í frágreiðingini

- Úrslitini í frágreiðingini benda á, at tað almenna tilsamans hevði konjunkturjavnað hall á umleið 1% av BTÚ í 2012
- Til sammetingar høvdu flestu OECD-lond konjunkturjavnað hall á 1-3% av BTÚ í 2012
- Undantøk eru til dømis USA, Stóra Bretland, Japan og Írland, sum hava munandi størri hall
- Hallið svarar til 100-150 mió. kr. í nútíðarvirði og við støði í BTÚ í 2012
- Bróðurparturin av konjunkturjavnaða hallinum stavar sannlíkt hjá tí almenna frá landskassahallinum, t.e. frá hallinum hjá landinum
- Eftir valda uppgerðarháttinum var lítil lágkonjunkturur ella *normalkonjunkturur* í 2012

Inngangur

Metingar av konjunkturjavnaðari framleiðslu og úrsliti fyri almenna geiran kunnu frameftir (saman við øðrum ábendingum) vera týðandi íkast, tá ið fíggjar- og búskaparpolitikkur verður lagdur til rættis. Konjunkturjavnað úrslit hjá tí almenna verður aðrastaðni vanliga nevnt *Cyclically Adjusted Budget Balance*. Konjunkturjavnaða úrslitið vísir, hvat úrslitið fyri almenna geiran hevði verið, um ávirkanirnar frá konjunkturinum á samfelagsbúskapinum vóru tiknar burtúr, t.v.s. um normalkonjunkturur var í samfelagnum. Hetta úrslitið nevna vit konjunkturjavnaða úrslitið fyri almenna geiran tilsamans.

Útrokningar og úrslit í sambandi við konjunkturjavnaða almenna úrslitið skulu lesast við fyrivarnum og ikki ov bókstavliga, men kunnu saman við øðrum vísitølum geva ábending um støðuna og haldfærið í fíggjarpolitikkinum yvir longri áramál. Talva A1 vísir uppgerðir hjá IMF yvir konjunkturjavnað úrslit fyri tað almenna býtt á útvald lond og ár. Talva A2 vísir uppgerðir yvir konjunkturjavnaða hallið í Danmark, alt eftir hvør uppgerðarháttur verður brúktur og hvør stovnur hevur staðið fyri uppgerðini. Á talvu A2 sæst, at stórir munur er á úrslitunum, alt eftir hvør uppgerðarháttur verður brúktur.

Talva A1 Konjunkturjavnað úrslit fyri almenna geiran býtt á lond

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Tað almenna tilsamans (í % av BTÚ)										
Ísland	4,9	3,2	-17,8	-9,6	-7,4	-4,8	-3,3	-2,4	-2,0	-1,6
Týskland	-2,2	-1,2	-1,3	-1,1	-3,4	-1,1	0,0	-0,1	0,0	0,0
USA	-2,5	-2,9	-5,0	-7,8	-8,0	-7,3	-6,3	-3,9	-3,2	-2,7
Stóra Bretland	-4,6	-5,3	-6,6	-10,3	-8,4	-6,0	-5,8	-4,0	-3,9	-3,2
Evrúkið tilsamans	-2,2	-2,2	-3,3	-4,8	-5,0	-3,7	-2,7	-1,6	-1,2	-1,1

Kelda: IMF, Fiscal Monitor, Taxing Times, oktober 2013.

Talva A2 Konjunkturjavnað úrslit fyri almenna geiran í Danmark, triggir uppgerðarhættir

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Tað almenna tilsamans (í % av BTÚ)										
Danmark (IMF)	3,4	3,2	1,9	-1,0	-1,5	-0,6	-2,2	0,5	-0,1	-1,3
Danmark (Økonomisk Råd)	0,8	0,8	0,5	-1,2	-1,9	-1,3	-1,7	-0,8	-0,7	-0,5
Danmark (Finansministeriet)	1,5	1,8	1,9	-0,7	-1,7	-0,9	-0,8	-0,2	-0,5	-0,4

Kelda: IMF, Finansministeriet og Økonomisk Råd.

Í frágreiðingini verður greitt frá teimum mannagongdum, sum verða nýttar, tá ið Fíggjarmálaráðið metir um tað sonevnda konjunkturfrávikið í búskapinum og um konjunkturjavnað úrslitið í almenna geiranum. Konjunkturfrávikið er munurin millum staðfesta framleiðslu og konjunkturjavnaða framleiðslu. Konjunkturfrávik verður aðrastaðni ofta nevnt *outputgap*, og konjunkturjavnað framleiðsla verður vanliga nevnd *potential output*.

Fyrivarni í sambandi við uppgerðirnar

Uppgerðir av konjunkturjavnaðum úrsliti fyri tað almenna umfata almenna geiran sum heild, t.e. land, kommunur og almennar grunnar undir einum. Skal nakað høpi vera í uppgerðum av konjunkturjavnaðum úrsliti fyri almenna geiran, er neyðugt at brúka uppgerðir av tí almenna tilsamans, soleiðis at úrslitini ikki ávirkast av broytingum innan einstøku almennu geirarnar, broyttum uppgerðarhættum ella tað, at almennar útreiðslur verða fluttar millum ymiskar almennar myndugleikar. Gongdin í framleiðsluni javnað fyri konjunkturstöðuna verður brúkt í metingum av konjunkturjavnaðum úrsliti fyri almenna geiran.

Eitt fyrivarni í sambandi við uppgerðir av konjunkturjavnaðari framleiðslu og konjunkturjavnaðum úrsliti fyri almenna geiran, er at í smásamfeløgum er torført at javna úrslitið í almenna geiranum fyri ávirkanir frá konjunkturstøðuni. Fólkafráflyting og fólkatilflyting ávirka búskapin sum heild og almenna búskapin nógv, umframt at sveiggini eru størri í smáum búskapum, sum hevir við sær størri óvissu.

Harafturat kann búskapargongdin í Føroyum sveiggja nógv frá ári til ár, millum annað orsakað av náttúrugivnum orsökum og av tí at tilfeingisvinnurnar hava stóran týdning fyri samfelagsbúskapin. Sum dømi kann verða nevnt, at serlig viðurskipti í útflutningsvinninum í 2010 gjørdur, at BTÚ vaks umleið 7% tað árið. Her verður hugsað um størri nøgdir av makreli, góðar prísir á alifiski og somuleiðis stórar nøgdir av útfluttum alifiski.

At fólkafráflytingin kann vera óstöðug í Føroyum hevir millum annað við sær, at tað er torført at máta sonevnda konjunkturfrávikið. Aðrastaðni kann konjunkturfrávikið fyri ein part mátast við arbeiðsmarknaðarhagtolum, men hetta er meira torført í Føroyum. Føroyska arbeiðsloysið tykist at hava eitt hámark, sum arbeiðsloysið ikki leingi er omanfyri, áðrenn fólkafráflytingin av landinum veksur.

Tey ymisku fyrivarnini eru gjølliga viðgjørd í bókmentunum innan hetta økið. Víst kann m.a. verða á keldurnar frá Økonomisk Råd og Finansministeriet, sum eru nevndar í bókmentalistanum aftast, har greitt verður frá eini røð av fyrivarnum og óvissum í sambandi við uppgerðir av konjunkturjavnaða úrslitinum hjá tí almenna. Fíggjarmálaráðið hevir somu fatan um hesar óvissur og fyrivarni. Roknast kann bara við, at tøluni um konjunkturjavnaða úrslitið geva nakrar ábendingar, sum saman við fleiri øðrum ábendingum kunnu vera hentar í viðgerðini av samlaða fíggjar- og búskaparpolitikkinum.

Útrokningarháttur og mannagongd

Bruttovirðisøking verður nýtt sum vísital fyri framleiðsluna. Hildið verður, at bruttovirðisøking er mest viðkomandi vísital fyri tað búskaparligu framleiðslu, sum fer fram her á landi av borgarum og virkjum, sum eru heimahoyrandi her. Annar móguleiki er sjálvsagt at brúka bruttotjóðarúrtøku, bruttotjóðarinntøku ella arbeiðsmarknaðarhagtol sum vísital fyri framleiðsluna, ella at samanviga fleiri arbeiðsmarknaðarhagtol til eitt vísital.

Útrokningar vísa, at tað hevir ikki stóran týdning fyri úrslit ella niðurstøður, um bruttotjóðarúrtøka ella bruttotjóðarinntøka í staðin vera brúkt sum vísital fyri framleiðsluna. Á myndunum A1 til A4 á bls. 9 eru vístar útrokningar av konjunkturjavnaða úrslitinum fyri tað almenna, um støddin “lønir og atknýtt gjøld” úr tjóðarroknaskapinum í staðin verður brúkt sum vísital fyri framleiðslu. Myndirnar vísa, at konjunkturgongdin og konjunkturfrávik broytast nakað, tó uttan at broyta niðurstøður grundleggjandi. Seinni er ætlanin at royna at samanviga bruttovirðisøkingina og “lønir og atknýtt gjøld” til eitt vísital, sum kann hugsast at vera eitt neyvari vísital fyri framleiðsluna í Føroyum.

Einastu veruligu mát, sum finnast av búskapargongdini í føstum prísnum í Føroyum, eru arbeiðsmarknaðarhagtol, arbeiðsloysi, løntakarar og arbeiðsfjøld. Hesi hagtol eru kortini torfør at samanviga til eitt vísital, sum vísir gongdina í framleiðsluni. Til at máta samlaða árinid á búskapin av konjunkturstøðuni, verður tó hildið, at frægast er at taka støði í tjóðarroknaskapinum, av tí at tað er í tjóðarroknaskapinum, at til ber at lesa samlaðu ávirkanina, sum konjunkturstøðan hevir á búskapin og framleiðsluna her á landi. Vansin við at brúka arbeiðsmarknaðarhagtol sum vísital fyri framleiðsluna í føstum prísnum er, at tey geva bara eina lötumynd av støðuni á arbeiðsmarknaðinum.

Konjunkturjavnaða úrslitið í almenna geiranum verður gjørt upp við støði í *konjunkturjavnaðu framleiðsluni* og *konjunkturfrávikinum*. Konjunkturjavnaða framleiðslan er meting av, hvat framleiðslan

(bruttovirðisøkingin) hevði verið júst nú, um normalkonjunkturur var í samfelagnum. Er konjunkturfrávikkið hægri enn 0, er hákonjunkturur í samfelagnum, og er konjunkturfrávikkið lægri enn 0, er lágonjunkturur í samfelagnum. Vit kunnu lýsa konjunkturfrávikkið við sambandinum:

$$(1) \quad \text{Staðfest framleiðsla} = \text{konjunkturjavnað framleiðsla} + \text{konjunkturfrávik}$$

Konjunkturfrávikkið verður brúkt, tá ið mett verður um haldførið í fíggjarpolitikkinum í lötuni og um tað fíggjarpolitiska ráсарúm, sum almennir myndugleikar hava til fíggjar- og búskaparpolitisk tiltøk av ymiskum slagi.

Fleiri ymiskir útrokningarhættir eru til uppgerðir av konjunkturfrávikinum.¹ Flestu lond í Vesturheiminum hava drúgvar royndir av at gera upp konjunkturfrávik og konjunkturjavnað úrslit fyri almenna geiran. Harafturat hava millumtjóða stovnar sum OECD, IMF, ES og flestu miðbankar hvør sín útrokningarhátt til uppgerðir av konjunkturfrávikki og konjunkturjavnaðum úrsliti fyri almenna geiran.

Útrokningarhættirnir eru ikki eins, men fleiri av stigunum í útrokningunum eru at kalla eins, og í stóran mun er talan um felags tilgongd við ávísam frávikum. Útrokningarhættirnir, sum nýttir verða, eru fyrst og fremst avmarkaðir av teimum hagtolum, sum eru tøk, og tí eru útrokningarhættirnir ymiskir.

Felags fyri allar hættirnar er, at fyri at fáa líkinda úrslit krevjast serstakliga góð og umfatandi hagtol um búskapin sum heild og um almenna búskapin. Til dømis krevja útrokningarnar uppgerðir av tjóðarroknskapinum í føstum prísnum, sum ikki eru tøk hjá okkum enn. Fíggjarmálaráðið ætlar at menna meira nágreiniligar útrokningarhættir av konjunkturfrávikinum og av konjunkturjavnaðum úrsliti fyri almenna geiran, so hvørt sum hagtalsgrundarlagið verður betri næstu árin.

Allir uppgerðarhættir, sum nýttir verða aðrastaðni, hava til felags, at gongdin í búskapinum verður mátað í føstum prísnum, meðan almennar útreiðslur og inntøkur, tað er almenni búskapurin, verða mátaðar í ársins prísnum. Hagtølini, sum brúkt verða her, fevna um tíðarskeiðið 2001-2012. Í seinni uppgerðum er ætlanin at royndir at leingja tíðarrøðina.

Konjunkturfrávik og konjunkturjavnað úrslit

Framleiðslan (bruttovirðisøkingin) verður javnað fyri ávirkanir frá konjunkturum við einum sonevndum *Hodrick-Prescott* (HP) filtri. Fleiri vansar eru við HP-filtrinum, men avmarkaðu hagtølini viðvíkjandi føroyska búskapinum tala kortini fyri, at HP-filtrið er frægasta amboðið til uppgerðir av konjunkturfrávikinum. HP-filtrið er ein einfaldur hagfrøðisligur uppgerðarháttur, sum býtir tíðarrøðir í sonevnda *trengongd* (høvudsgongd) og í tíðaravmarkað sveiggj. Størstu vansarnir við HP-filtrinum eru, at tað kann vera óneyvt í endunum á tíðarrøðum. Hetta hevur millum annað við sær, at úrslitini fyri árin 2001 og 2012 ikki eru eins áhugaverd sum til dømis úrslitini fyri 2008 og 2009. Ein annar vansi er, at HP-filtri sigur einki um orsøkirnar til tey sveiggj, sum eru í tíðarrøðum.

Framleiðslan verður gjørd upp sum bruttovirðisøking býtt við brúkaraprístalinum. Óvissur eru sjálvsagt við hesum hátti at gera upp framleiðsluna. Hildið verður kortini, at henda uppgerðin við ávísam fyrivarnum kann nýtast sum ábending um gongdina í framleiðsluni í føstum prísnum. Størsta

¹ Sí til dømis De Økonomiske Råd, *Strukturel saldo til Dansk Økonomi, efterår 2012* ella upprit frá Finansministeriet, *Finansministeriets beregning af gab og strukturelle niveauer*. Sí eisini s. 73-75 í Budgetoversigt 2, august 2013 frá Finansministeriet.

Óvissan í hesum sambandi er óivað, at framleiðsla og nýtsla kunnu ikki heilt samanberast í Føroyum. Framleiðslan fevnir í mestan mun um fiskivinnu, alivinnu, fiskavørur, umframt ávísar ídnaðarvinnur og tænaðarvinnur, meðan nýtslan í mestan mun fevnir um innfluttar vørur. Hugsandi er tí, at brúkaraprástalið er ein óneyv ábending um prísgongdina í føroysku útflutningsvinnunum.

Fleiri hættir eru at rokna konjunkturfrávik. Hátturin at rokna konjunkturfrávik við tjóðarroknskapi og HP-filtri, sum verður nýttur her, er ein einfaldur háttur, sum er avmarkaður av teimum hagtolum, sum eru tøk viðvíkjandi føroyska búskapinum. Fyrimunurin við uppgerðarháttinum, sum verður brúktur her, er, at útrokningarnar kunnu lættliga dagførast, so hvørt nýggjari hagtol verða tøk.

Her kann verða nevnt, at hátturin at gera upp konjunkturfrávik og konjunkturjavnað úrslit í almenna geiranum, sum nýttur verður her, er meinlíkur uppgerðarháttum, sum áður hava verið nýttir av Finansministeriet og av OECD.² Fíggjarmálaráðið ætlar sum nevnt at menna meira nágreiniligar og framkomnar útrokningarhættir av konjunkturfrávikinum og konjunkturjavnaðum úrsliti fyri almenna geiran, so hvørt sum talgrundarlagið verður betri í næstum.

Næsta stig er at lýsa, hvussu úrslitið fyri almenna geiran ávirkast av konjunkturstöðuni. Vit kunnu lýsa sambandið millum staðfesta úrslitið fyri almenna geiran og konjunkturjavnaða úrslitið soleiðis:³

$$(2) \quad \text{Konjunkturjavnað úrslit} = \text{staðfest úrslit} - \text{ískoyti til úrslit frá konjunkturstöðu}$$

Næsta stig er at meta um ískoytið til úrslitið í almenna geiranum frá konjunkturstöðuni, t.e. hvussu stóra ávirkan konjunkturstöðan hevur á úrslitið í almenna geiranum. Til ber at lýsa hetta við sambandinum:

$$(3) \quad \text{Ískoyti til úrslit frá konjunkturstöðu} = \epsilon * \text{konjunkturfrávik}$$

Ávirkanin frá konjunkturstöðuni á úrslitið í almenna geiranum kann lýsast við støddini ϵ , sum eisini verður nevndur ein *búskettfaktorur*. Búskettfaktorurin vísir, hvussu nógv úrslitið fyri almenna geiran broytist, tá ið konjunkturfrávik broytist.

Til ber at meta um støddina á ϵ við elasticitetunum (E_i) fyri almennar inntøkur og útreiðslur, t.e. fyri sonevndar *búskettlutir* B . Vit kunnu meta um støddina E_i við regresjónslinju:

$$(4) \quad B - \text{frávik}_i = E_i * (y - \text{frávik}_i) + e_i$$

² Sí til dømis upprit frá Finansministeriet, *Beregning af den strukturelle offentlige saldo*, arbejdspapir nr. 17/2005, ella frágreiðing frá Økonomisk Råd í Grønlandi frá 2011, *Økonomisk Råds rapport, 2011* (sí serliga s. 149-159 í fylgiskjali), ella OECD, Economics Department Working Paper No. 434, *Measuring cyclically-adjusted budget balances for OECD countries*, 2005.

³ Her eigur at verða nevnt, at umframt *ískoyti til úrslit frá konjunkturstöðu*, sum rættað verður fyri í (2), eigur eisini at verða rættað fyri broytingar í skatta- og avgjaldssatsum, sum ikki eru varandi, umframt fyri óvanligar og tíðaravmarkaðar serinntøkur og -útreiðslur. Hetta er bara fyri ein part gjørt í útrokningunum omanfyri. Orsakað av viðurskiftum, sum eru serlig í Føroyum, hevði tað ikki broytt úrslit ella niðurstøður stórvegis, um roynt varð at rætta fyri óvanligum og tíðaravmarkaðum inntøkum og útreiðslum. Her verður til dømis hugsað um, at avkastið av pensjónsuppsparing ikki verður skattað árliga í Føroyum og fastgognarskattir eru ikki, umframt at tað almenna enn ikki fær skattainntøkur frá olju-ella gassframleiðslu. Her verður sæð burtur frá skattainntøkum frá leitivirksemi í føroyskum óki.

Fíggjarmálaráðið

$B - \text{frávik}_i$ er frávikid millum búskettlut i og trendlinju t fyri sama búskettlut i , meðan $y - \text{frávik}_i$ er frávikid millum framleiðsluna y (bruttovirðisøking) og trendlinjuna fyri framleiðsluna, og e_i er vanliga restliðið í regresjónslinjum. Í báðum førum verður frávikid mátað sum frávik í % frá trendlinju. Til at finna trendlinju verður í hesum føri eins og áður brúkt tað sonevnda HP-filtrið. Við at sameina (2) og (3) fæst sambandið:

$$(5) \quad \text{Konjunkturjavnað úrslit} = \text{staðfest úrslit} - \varepsilon * \text{konjunkturfrávik}$$

Talvurnar A3 og A4 niðanfyri taka samanum metingar av E_i fyri ymiskar búskettlutir⁴ og eitt samanvigað tal fyri E . Samlaði búskettfaktorurin, ε , er síðani støddin á E rættað fyri lutfallið millum samlaðar almennar inntøkur og útreiðslur býtt við BTÚ.⁵ Vit kunnu siga, at støddin ε er %-broytingin í úrslitinum hjá tí almenna fyri hvørja %-broyting í konjunkturfrávikinum í búskapinum.

Talva A3 Almennar inntøkur og útreiðslur og elastisitetir		
	% av BTÚ í 2012	Elastisitetur, E_i
Rakstrarinntøkur (a)	53,7	0,75
1. Rentuinntøka, vinningsbýti o.a.	2,0	-0,18
2. Skattir og sosial gjøld *	44,7	0,89
3. Aðrar rakstrarflytingar, inntøkur	7,0	0,16
Kapitalinntøkur (b)	0,1	-0,71
Inntøkur samanlagt (a + b = c)	53,8	0,75
Rakstrarútreiðslur (d)	48,4	-0,39
1. Rentu- og aðrar ognarútreiðslur	1,5	-1,18
2. Vinnustuðul	1,1	0,03
3. Aðrar rakstrarflytingar, útreiðslur	14,7	-0,67
4. Almenn nýtsluútreiðsla	31,2	-0,24
Kapitalútreiðslur (e)	7,1	0,30
1. Bruttoiløgur **	7,0	0,12
2. Aðrar kapitalútreiðslur	0,1	4,05
Útreiðslur samanlagt (d + e = f)	55,6	-0,27
Samnavigaður elastisitetur, E ***		0,59
Mettur búskettfaktorur, ε		0,64

* Roynt hevur verið at javna skattir og sosial gjøld fyri ávísar serinntøkur, m.a. kapitalvinningskatt, avgjøld á fiskatilfeingi og uppboðssøluna av fiskatilfeingi, sum var í 2011.

** Roynt hevur verið at javna bruttoløgurnar fyri óvanliga nógvar almennar iløgur í 2008 orsakað av nógvum ilögum hjá kommununum tað árið. Úrslit ella niðurstøður broytast ikki avgerandi, hóast roynt verður at javna fyri óvanligar inntøkur ella útreiðslur.

*** Samnavigaður elastisitetur, E , er munurin á elastisitetunum fyri inntøkur og útreiðslur á almenna búskettinum, samanvigað eftir teirra parti av BTÚ í 2012.

Kelda: Fíggjarmálaráðið.

⁴ Vanligi hátturin við *ordinary least squares* metingum verður brúktur.

⁵ T.e., búskettfaktorurin, ε , er støddin E normerað við lutfallinum millum samlaðar almennar inntøkur og útreiðslur og BTÚ í 2011, sum var umleið 1,1.

Talva A4 Konjunkturjavnað úrslit fyr almenna geiran

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Tað almenna tilsamans (í % av BTÚ)											
Staðfest alment úrslit (a)	4,4	1,8	-2,3	-1,8	2,0	2,1	-2,8	-4,8	-3,5	-2,1	-1,8
Ískoyti frá konjunkturstöðu (b)	1,5	-2,3	-1,6	-2,1	3,3	3,1	-1,8	-2,1	1,2	0,6	-0,6
Konjunkturjavnað úrslit (c = a-b)	2,9	4,1	-0,7	0,3	-1,3	-1,0	-1,0	-2,7	-4,7	-2,7	-1,2
Konjunkturfrávik	2,4	-3,5	-2,5	-3,3	5,2	4,8	-2,8	-3,3	1,8	1,0	-0,9

Kelda: Fíggyarmálaráðið.

Metingarnar omanfyri benda á, at konjunkturstöðan í búskapinum hevur eina ávísa ávirkan á úrslitið í almenna geiranum, men at ávirkanin á almenna úrslitið er nakað minni enn ávirkanin er í fleiri øðrum londum í Vesturheiminum. Grundað á úrslitini í talvu A3, kann búskettfaktorin, ϵ , metast at vera um 0,6-0,7 í Føroyum.⁶

Hetta merkir, at almenni geirin í Føroyum javnar gongdina í búskapinum nakað millum konjunktursveiggini. Almenni geirin í Føroyum hevur kortini ikki eins stóra ávirkan á búskapin og til dømis tað almenna hevur í størri OECD-londum. Ein orsök er helst, at teir sonevndu automatisku stabilisatorarnir hava størri ávirkan í OECD-londum, har ið sveiggini í búskapinum í størri mun stava frá heimamarknaðunum og harvið hava stóra ávirkan á almenna búskapin og serliga á almennu inntøkurnar. Sveiggini í føroyska búskapinum stava vanliga frá okkara útflutningsmarknaðum. Hesi sveiggj ávirka ikki almenna búskapin eins nógv og skiftandi umstøður á heimamarknaðunum gera.

Niðurstøður og úrslit

Myndirnar 1-4 taka samanum úrslitini av metingunum. Úrslitini benda á, at gongdin við vaksandi halli síðstu árin bara lutvíst stavar frá, at konjunkturstöðan er versnað síðstu 4-5 árin. Gongdin stavar í størri mun frá, at almennu útreiðslurnar eru vaksnar nógv, meðan inntøkurnar ikki eru vaksnar samsvarandi. Tilsamans hevur hetta givið verri figgjarjavna millum almennar inntøkur og útreiðslur.

Úrslitini omanfyri benda á, at tað almenna hevur konjunkturjavnað hall á umleið 1% av BTÚ (talva A4), sum ikki kann væntast at hvørva aftur av sær sjálvum, hóast konjunkturstöðan batnar næstu árin. 1% av BTÚ svarar til 100-150 mió. kr. í 2012. Til sammetingar kann verða nevnt, at flestu OECD-lond í 2012 høvdu konjunkturjavnað hall á 1-3% av BTÚ. Undantøk eru til dømis USA, Stóra Bretland, Japan og Írland, sum hava munandi størri hall (sí talvurnar A1 og A2 á bls. 2).

Síðstu árin hevur tað almenna havt hall serliga í landskassanum, meðan úrslitini hjá kommununum og sosialu grunnunum hava verið at kalla í javnvág. Tí bendir nógv á, at meginparturin av tí konjunkturjavnaða hallinum hjá tí almenna stavar frá landskassahallinum.

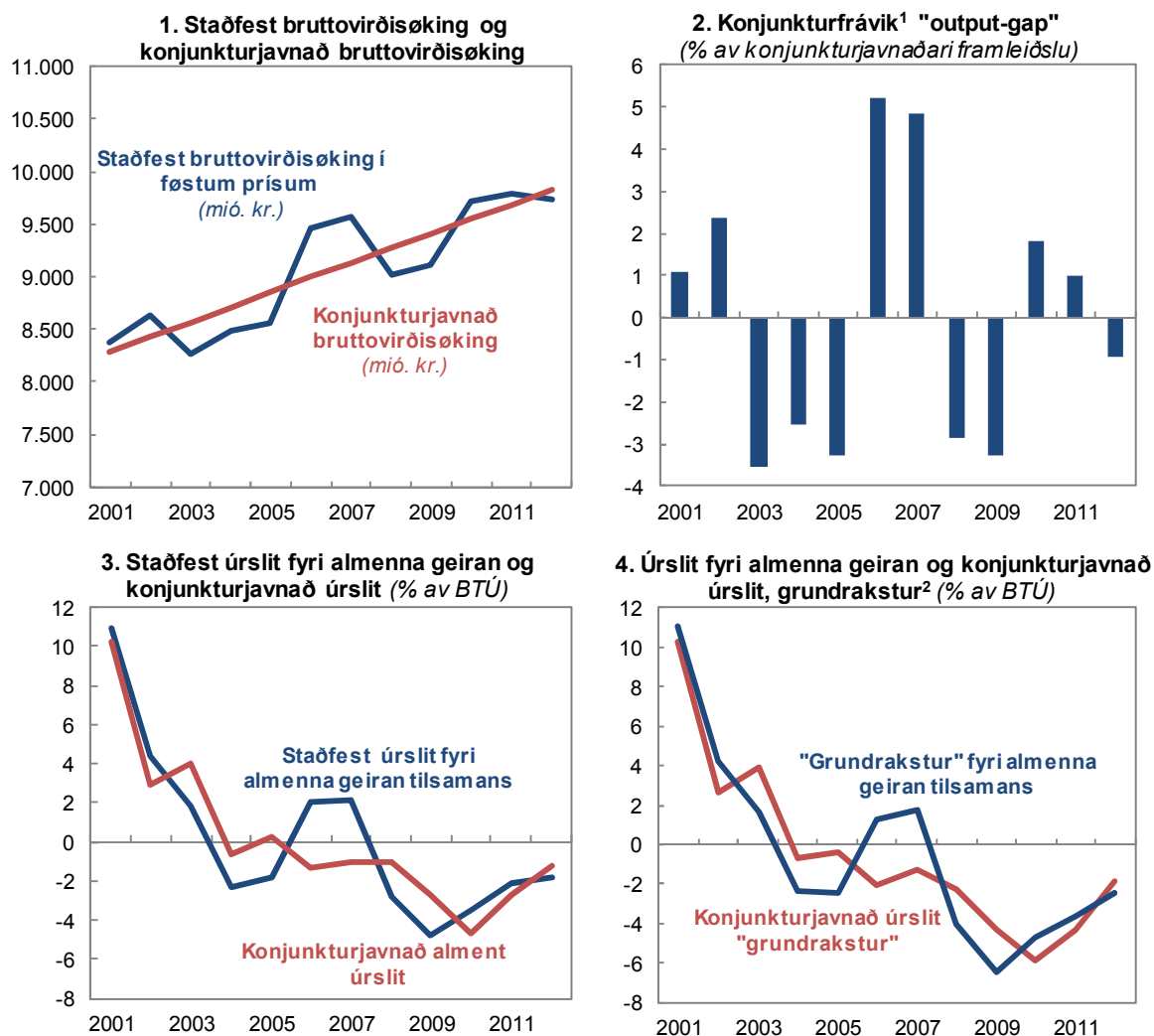
Samanumtikið benda úrslitini á, at tað tað almenna í 2012 hevði konjunkturjavnað hall á umleið 1% av BTÚ, sum svarar til 100-150 mió. kr. Hetta merkir í stuttum, at hóast vit royna at javna úrslitið hjá tí almenna fyr konjunkturstöðuna, hevur tað almenna kortini hall á umleið 1% av BTÚ. Grundað á eina fyrivarnisreglu, ber ikki til at áseta eitt neyvari konjunkturjavnað úrslit fyr 2012 enn hall á 100-150 mió. kr.

Avgerandi fyr hetta úrslit er sjálvsagt, at eftir valda uppgerðarhátinum var ikki stórus lágkonjunkturur í 2012. Vit kunnu siga, at lítil lágkonjunkturur ella *normalkonjunkturur* var í 2012.

⁶ Metingarnar í myndunum 1-4 á bls. 8 eru grundaðar á búskettfaktorin $\epsilon = 0,64$. Í Grønlandi er búskettfaktorin settur til um 0,5-0,6 og í Danmark 0,7-0,8. Sí keldur í fótnotu 2.

Inntøkur og útreiðslur hjá tí almenna skulu javnviga yvir longri áramál, tá ið atlit eisini eru tikin at ávirkanini frá konjunkturinum. Gera tær ikki tað, er rikni fíggiarpolitikkurin ikki haldførur yvir longri áramál, við tað at skuldin tá vil halda áfram at vaksa. Fyri haldførið á fíggiarpolitikkinum sum heild, hevur tað størri týðning, at almenna nettoskuldin yvir longri áramál ikki veksur skjótari enn samlaðu inntøkurnar í samfelagnum, sum skulu fígga renturnar av almennu skuldini.

Myndir 1-4. Konjunkturjavnað framleiðsla og konjunkturjavnað úrslit

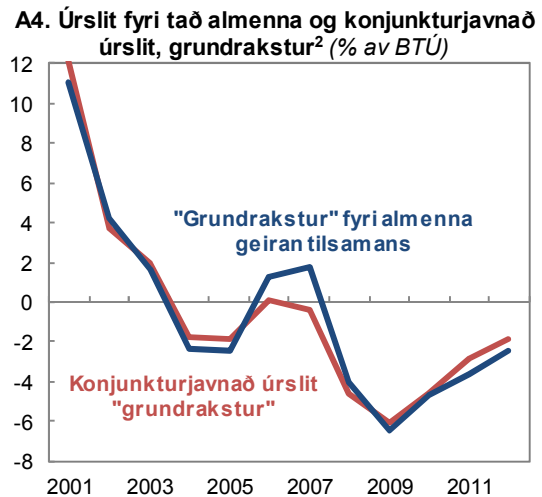
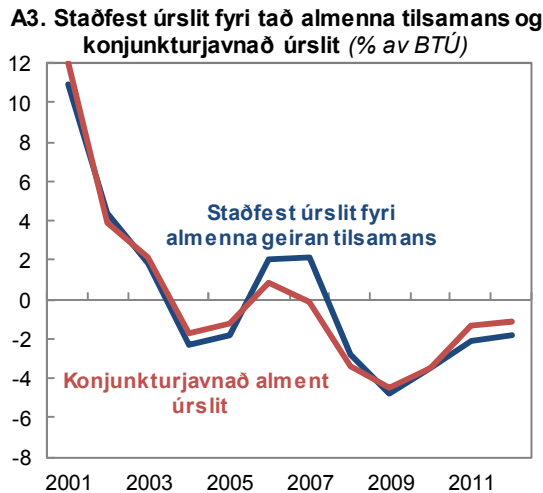
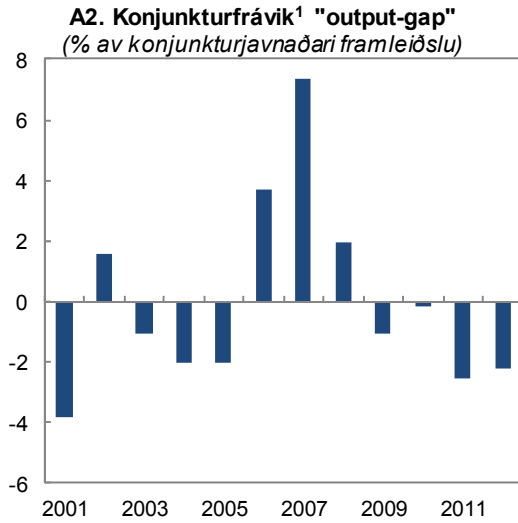
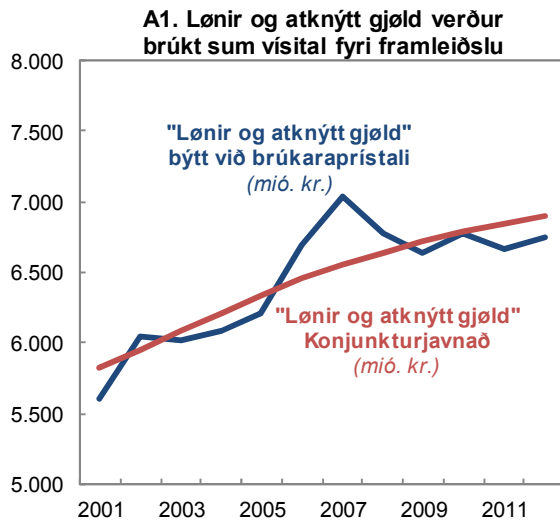
Viðm.: Neyðugt er at lesa tøluni við tí fyrivarni, at HP-filtrið kann vera óneyvt í endanum á tíðarrøðum. T.d. skulu árin 2001-2002 og 2012 lesast við hesum fyrivarni. Havandi hesi fyrivarni í huga, verður hildið sannlíkt, at konjunkturjavnaða úrsliti fyri tað almenna tilsamans er umleið 1% av BTÚ í 2012, sum svarar til 100-150 mió. kr. í nútíðarvirði og við støði í BTÚ fyri 2012.

¹ Konjunkturfrávik¹ er munurin millum staðfesta framleiðsu (í hesum føri bruttovirðisøking) og konjunkturjavnaða framleiðslu í % av konjunkturjavnaðari bruttovirðisøking.

² Grundrakstur er í hesum føri almenna úrslitið frádrigið rentur, vinningsbýti og ognarútreiðslur. Uppgerðarhátturin fyri grundrakstur er sostatt ikki sami uppgerðarháttur, sum brúktur verður í Búskaparfrágreiðing II í 2013 frá Fíggjarmálaráðnum, sum varð útgivin í sambandi við fíggarlógaruppskotið fyri 2014.

Kelda: Fíggjarmálaráðið.

Myndir A1-A4. Konjunkturjvnað framleiðsla og konjunkturjvnað úrslit

Viðm.: Neyðugt er at lesa tøluni við tí fyrivarni, at HP-filtrið kann vera óneyvt í endanum á tíðarrøðum. T.d. skulu árin 2001-2002 og 2012 lesast við fyrivarni. Havandi hesi fyrivarni í huga, verður hildið sannlíkt, at konjunkturjvnaða úrsliti fyrri tað almenna tilsamans er umleið 1% av BTÚ í 2012, sum svarar til 100-150 mió. kr. í nútíðarvirði og við støði í BTÚ fyrri 2012.

¹ Konjunkturfrávik¹ er munurin millum staðfesta framleiðslu (í hesum føri "lønir og atknýtt gjøld") og konjunkturjvnaða framleiðslu í % av BTÚ.

² Grundrakstur er í hesum føri almenna úrslitið frádrigið rentur, vinningsbýti og ognarútreiðslur. Uppgerðarhátturin fyrri grundrakstur er sostatt ikki sami uppperðarháttur, sum brúktur verður í Búskaparfrágreiðing II í 2013, sum varð útgivin í sambandi við fíggjarlógargruppskotið fyrri 2014.

Kelda: Fíggjarmálaráðið.

Orðalýsingar

Almenn nettoskuld

Almenna nettoskuldin fevnir um alla fíggjarliga skuld og áogn í almenna geiranum. Almenna nettoskuldin er øll fíggjarlig skuld í almenna geiranum frádrigið alla fíggjarliga áogn. Fíggjarliga áognin fevnir millum annað um tøka gjaldførið og aðrar fíggjarrognir.

Almennar útreislur tilsamans

Stórsti parturin av almennu útreiðslunum er almenn nýtsla og veitingar til húsarhald, fyrirkur og feløg. Í 2011 vóru umleið 86% av almennu útreiðslunum almenn nýtsla og veitingar til húsarhald, fyrirkur og feløg. Harafturat eru almennu útreiðslurnar íløgur, rentuútreiðslur, stuðulsútreiðslur og aðrar útreiðslur. Landið og kommunurnar stóðu fyri 87% av almennu útreiðslunum í 2011.

Bruttotjóðarúrtøka, stýtt BTÚ

Bruttotjóðarúrtøka er virðið á samlaðari privatarari og almennari framleiðslu frádrigið virðið á ráevnum, vørum og tilíkum, sum verða brúkt í framleiðsluni. Verður eisini nevnt *Gross Domestic Product (GDP)* ella *Bruttonationalprodukt (BNP)*.

Bruttotjóðarúrtøka í føstum prísnum

Bruttotjóðarúrtøka í føstum prísnum er uppgerð av BTÚ, har ið roynt verður at javna gongdina í BTÚ fyri prísavøkstri á ráevnum, vørum og tænastum. Vøxturin í BTÚ í føstum prísnum verður vanligi brúktur sum vístital fyri búskaparvøxtur millum lond. Vøxtur í BTÚ í føstum prísnum vísir vøxtur í framleiðsluni í mongdum. Verður nevnt *Real GDP* ella *real BNP*.

Bruttovirðisøking, stýtt BVØ

Bruttovirðisøking er bruttotjóðarúrtøka frádrigið vøruskattir netto, sum fevna um meirvirðisgjald, punktgjöld og aðrar vøruskattir og vørustudningar. Bruttovirðisøking verður ofta brúkt til at lýsa framleiðsluna býtta á vinnugreinar. Verður nevnt *Gross Value Added (GVA)* ella *Bruttoværditilvækst (BVT)*.

Fíggjarpolitiskt haldføri

At fíggjar- og búskaparpolitikkurin er haldførir merkir, at rikni politikkurin hongur saman yvir longri áramál skilt soleiðis, at gongdin í almennu nettoskuldini sum partur av samfelagsbúskapinum er støðug yvir tíð. Hetta merkir, at almennu inntøkurnar kunna fíggja almennu útreiðslurnar og rentuútreiðslur av verandi almennari skuld yvir tíð. Fíggjar- og búskaparpolitikkurin kann sostatt vera haldførir yvir longri áramál, hóast tað almenna hevur hall í fleiri ár, um bara almenna nettoskuldin ikki er støðugt vaksandi partur av samfelagsbúskapinum yvir tíð.

Konjunkturjavnað alment úrslit

Konjunkturjavnaða almenna úrslitið er staðfest alment úrslit javnað fyri ávirkanir frá konjunkturstöðuni á almennar inntøkur og útreiðslur og aðrar ikki varandi og serliga umstøður, til dømis oljuprísir ella serligar íløgur.

Konjunkturjavnaða almenna úrslitið gevur sostatt eina meira rættvísandi mynd av veruligu gongdini í almenna búskapinum sum heild sammett við staðfesta almenna úrslitið.

Konjunkturjavnaða úrsliti hjá tí almenna verður aðrastaðni vanligi nevnt *Cyclically Adjusted Budget Balances* ella *strukturel saldo*.

Konjunkturjavnað framleiðsla

Konjunkturjavnað framleiðsla vísir mettu bruttotjóðarúrtøkuna í eini støðu, har ið roynt verður at javna fyri ávirkanir frá konjunkturinum í samfelagsbúskapinum. Roynt verður sostatt at vísa bruttotjóðarúrtøkuna í eini støðu við normalkonjunkturi í samfelagnum. Í eini støðu við normalkonjunkturi verður ofta sagt, at gongdin í samfelagsbúskapinum samsvarar við javnan vøkstur í prísnum og lønum. Í frágreiðingini verður bruttovirðisøking brúkt sum vísital fyri framleiðslu heldur enn bruttotjóðarúrtøku, men hetta hevur ikki stóran týðning fyri úrslitini ella niðurstøður. Verður vanligi nevnd *potential output*, *potential GDP* ella *strukturelt/potentielt output (BNP)*.

Konjunkturfrávik

Konjunkturfrávik ið er munurin millum staðfesta framleiðslu og konjunkturjavnaða framleiðslu. Er konjunkturfrávik ið størri enn 0, kunnu vit siga, at hákonjunkturur er í samfelagsbúskapinum; trýst er sum oftast á arbeiðsmarknaðinum, lítið av tøkari framleiðsluorku er í samfelagnum, og prísøkstur er á flestu marknaðum. Er konjunkturfrávik ið minni enn 0, kunnu vit siga, at lágonjunkturur er í samfelagnum, lítið trýst er á arbeiðsmarknaðinum, og tøk framleiðsluorka er í samfelagnum. Konjunkturfrávik verður aðrastaðni ofta nevnt *outputgap* ella *outputgab*.

Landskassaskuld

Landskassaskuldin fevnir bara um skuld hjá landinum og harvið ikki um skuld hjá kommunum ella sosialum grunnum. Meginparturin av landskassaskuldini er lánsbrævalán. Landskassaskuldin er sum oftast ein bruttoupgeberð av skuldini, har dentur verður lagdur á fíggjarligu skyldurnar hjá landinum (passivsíðuna á fíggjarjavnanum).

RLÚ-úrslit

Stytting fyri rakstrar-, løgu- og útlánsúrslit landskassans. RLÚ-úrslitið er munurin millum landskassans inntøkur og útreiðslur uppgjørt eftir meginreglunum í landsroknskapinum. RLÚ-úrslitið viðvíkur roknskapinum hjá landskassanum.

Sosialir grunnar

Hesir eru Arbeiðsloysisskipanin, Arbeiðsmarknaðareftirlønargrunnurin, Barsilsskipanin og Heilsutrygd.

Staðfestur almennur grundrakstur

Staðfestur almennur grundrakstur verður í hesum føri lýstur sum staðfest alment úrslit frádrigið nettorentuútreiðslur (rentuútreiðslur minus rentuinntøkur). Verður vanligi nevnt *General Government Primary Balance* ella *faktisk primær saldo*.

Staðfest alment úrslit

Almenna úrslitið vísir avlop ella hall hjá tí almenna og verður lýst sum munurin millum almennar inntøkur og útreiðslur. Uppgerðin fylgir teimum leiðreglum, sum tjóðarroknskapurin verður uppgjørdur eftir. Tað almenna fevnir um heimastýrisfyrisingina, kommunufyrisingina, ríkisfyrisingina og sosialar grunnar. Verður vanligi nevnt *General Government Overall Balance* ella *faktisk offentlig saldo*.

Staðfest framleiðsla

Virðið á vørum og tænastum frá marknaðarligari framleiðslu, framleiðslu til egna nýtslu og aðrari framleiðslu, sum ikki er marknaðarlig. Framleiðsla er ikki tað sama sum sòla. Til dømis er framleiðsluvirðið í handilsvirki ikki sòlan, men sòlan minus innkeyp av handilsvørum (bruttovinningur). Í frágreiðingini verður bruttovirðisøkingin úr tjóðarroknskapinum nýtt sum vísital fyri framleiðslu. Bruttovirðisøking ella bruttotjóðarúrtøka verða sum oftast brúkt sum vísitøl fyri framleiðslu. Verður vanliga nevnt *Actual Output* ella *faktisk produktion*.

Tað almenna

Tað almenna fevnir um heimastýrisfyrisingina, kommunufyrisingina, ríkisfyrisingina og sosialar grunnar. Heimastýrisfyrisingin fevnir um landsstovnar, meðan kommunufyrisingin fevnir um kommunurnar og kommunustovnar. Ríkisfyrisingin fevnir um donsku ríkistovnarnar í Føroyum, og sosialu grunnarnir eru Arbeidsloysisskipanin, Arbeidsmarknaðareftirlønargrunnurin, Barsilsskipanin og Heilsutrygd.

Bókmentir

Danmarks Nationalbank. Konjunkturudsving og offentlige finanser. Kvartalsoversigt, 1. kvartal 2011 - Del 1. Ann-Louise Winther, Økonomisk Afdeling. Bls. 71-91. Tøkt á [http://www.nationalbanken.dk/C1256BE2005737D3/side/Konjunkturudsving og offentlige finanser!opendocument](http://www.nationalbanken.dk/C1256BE2005737D3/side/Konjunkturudsving_og_offentlige_finan%20nser!opendocument).

De Økonomiske Råd, Dansk Økonomi Efterår 2013. Tøkt á <http://www.dors.dk/sw10885.asp>, oktober 2013.

De Økonomiske Råd, Struktureel saldo til Dansk Økonomi, efterår 2012. Tøkt á <http://www.dors.dk/sw7987.asp>.

European Central Bank. Potential output, economic slack and the link to nominal developments since the start of the crisis. Í ECB Monthly Bulletin, November 2013. Tøkt á <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/mobu/mb201311en.pdf>, 2013.

Finansministeriet. Finansministeriets beregning af gab og strukturelle niveauer. Tøkt á <http://www.fm.dk/nyheder/pressemeddelelser/2012/11/oversigt-over-oekonomiske-regneprincipper/>.

Finansministeriet. Beregning af den strukturelle offentlige saldo. Arbejdsrapport nr. 17/2005. Tøkt á <http://www.fm.dk/publikationer/arbejdsrapporter/2005/arbejdsrapport-nr.-d,-17-2005/~media/Files/Arbejdsrapporter/arbap1705.ashx>, 2005.

Finansministeriet. Budgetoversigt 2, august 2013. Frágreiðing tøk á <http://www.fm.dk/publikationer/2013/budgetoversigt-2-aug-13/>.

Finansministeriet. Finansredegørelse 2014. Januar 2014. Frágreiðing tøk á <http://www.fm.dk/publikationer/2014/finansredegørelse-2014/>.

Grønlands Økonomiske Råd. Økonomisk Råds rapport, 2011. Tøk á [http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Oekonomisk%20Oraad/100913Oekonomisk Raads Rapport 2013 DK%20\(1\).pdf](http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Oekonomisk%20Oraad/100913Oekonomisk Raads Rapport 2013 DK%20(1).pdf).

Hagstova Føroya. Tað almenna. Frágreiðing um leiklutin hjá tí almenna í Føroyum. Tøkt á [http://www.hagstova.fo/portal/page/portal/HAGSTOVAN/Hagstova_Foroya/tema/TadAlmenn a/ta_almenna_2011_0.pdf](http://www.hagstova.fo/portal/page/portal/HAGSTOVAN/Hagstova_Foroya/tema/TadAlmenn_a/ta_almenna_2011_0.pdf), 2013.

IMF. Fiscal Monitor. Taxing Times, October 2013. Frágreiðing tøk á <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fm/2013/02/fmindex.htm>, 2013.

OECD. Economics Department Working Paper No. 434, Measuring cyclically-adjusted budget balances for OECD countries, 2005. Tøkt á <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5lgpfmjmgp6k.pdf?expires=1383836537&id=id&accname=guest&checksum=4D7141E26B939DD3CE4F64D89EC58033>.

OECD. OECD Economic Outlook, Vol. 2008/1, OECD Publishing. Frágreiðing tøk á http://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-outlook-volume-2008-issue-1_eco_outlook-v2008-1-en, 2008.

Robert Price og T. Dang. Adjusting Fiscal Balances for Asset Price Cycles. OECD Economics Department Working Papers, No. 868, OECD Publishing. Tøkt á <http://dx.doi.org/10.1787/5kgc42t3zqkl-en>, 2011.

Fíggjarmálaráðið

Rådgivende udvalg vedrørende Grønlands Økonomi. Den Økonomiske udvikling i Grønland. Frågreiðing tøk á <http://www.stm.dk/publikationer/groenland03/default.htm>, 2003.

Økonomi og Indenrigsministeriet. Økonomisk Redegørelse, August 2013. Bls. 155-178. Tøkt á oim.dk/media/510019/%C3%98konomisk%20Redeg%C3%B8relse%20august%202013.pdf.